

«نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی»

سال هفتم - شماره ۲۸ - زمستان ۱۳۹۳

ص. ص. ۵۱-۶۲

رابطه عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی

محمد قمری^۱

مجتبی امیری مجد^۲

امیرحسین خوشنام^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۲/۰۲

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۰۶/۲۶

چکیده:

هدف تحقیق حاضر تعیین رابطه عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی بود. روش تحقیق از نوع همبستگی بود. نمونه مورد مطالعه ۳۰۹ نفر از دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر ابهر بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از ابزار سنجش خانواده (FAD)، مقیاس سنجش نگرش نسبت به والد و معدل تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شد. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون تحلیل و فرضیه‌های تحقیق آزمون شدند. نتیجه نشان داد بین اختلال در عملکرد خانواده و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس وجود دارد. بین تعارض والد-نوجوان و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس وجود دارد. نتیجه تحلیل رگرسیون نشان داد که حدود ۱۳ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی را در دانش‌آموزان متغیرهای عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان تبیین می‌کنند. نتیجه تحقیق حاضر می‌تواند اشارات کاربردی برای دست‌اندرکاران امر آموزش و پرورش و خانواده‌ها داشته باشد.

واژگان کلیدی: عملکرد خانواده، تعارض والد-نوجوان، پیشرفت تحصیلی

۱- گروه مشاوره واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران Email:ghamari.m@abhariau.ac.ir

۲- گروه روانشناسی واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران

۳- گروه روانشناسی واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران

مقدمه:

پیشرفت تحصیلی به معنای مقدار یادگیری آموزشی است (سلیمان نژاد و شهرآرای، ۱۳۸۰). در هر نظام تعلیم و تربیت میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های موفقیت در فعالیت‌های علمی است. سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن از جمله مسایل عمده‌ای هستند که توجه محققان مختلف را به خود جلب کرده‌اند (غلامی، خداپناهی، رحیمی نژاد و حیدری، ۱۳۸۵). در کل نوجوانانی که موفقیت در مدرسه ندارند احتمال بیشتری وجود دارد که بوسیله بیکاری مزمن، مشکلات رفتاری و هیجانی، سوء مصرف مواد، و فعالیت جنسی زود هنگام تحت تأثیر قرار گیرند (آنونزیاتا، هوگو، فاو، و لیدل، ۲۰۰۶). بعلاوه، پیشرفت تحصیلی با نتایج مثبت چندگانه مانند عملکرد روانشناختی بهتر، ادامه دادن تا تحصیلات عالی، توان بالقوه شغلی و درآمد بیشتر، همچنین خودپنداره مثبت مرتبط است (آنونزیاتا و دیگران، ۲۰۰۶). بنابراین، موفقیت تحصیلی از سنین اولیه ممکن است نقش حیاتی در نتایج مثبت طولانی مدت برای نوجوانان بازی کند.

کسب تحصیل خوب و عملکرد بهتر در مدرسه به عنوان آمادگی ضروری (مهم) برای بیشتر انواع موفقیت‌ها در زندگی نگریده می‌شود. با اینحال، پیشرفت تحصیلی به چیزی بیشتر از آنچه در درون دیوارهای مدرسه رخ می‌دهد وابسته است (بوکانفوسو، موری و ویتنی، ۲۰۱۰). تحقیق عموماً نشان داده است که ویژگی‌های خارج از محیط مدرسه - یا عوامل غیر مدرسه‌ای - نیز نقش زیادی در موفقیت یا عدم موفقیت کودکان و نوجوانان در مدرسه دارند. بنابراین، به نظر می‌رسد نه تنها بررسی اینکه چگونه مدارس می‌توانند بهبود یابند مهم است، بلکه بررسی اینکه چگونه عوامل غیرمدرسه‌ای را می‌توان برای ارتقای یادگیری و کسب تحصیل بهبود بخشید نیز مهم است (بوکانفوسو، موری و ویتنی، ۲۰۱۰). پژوهش انجام گرفته توسط پنتیپ ریچ و دی گروت (۱۹۹۰، به نقل از شریفی، ۱۳۸۵) نشان داده است که پنج عامل زیر می‌تواند بخش مهمی از تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کند: خود توانمندی، ارزش درونی، اضطراب امتحان، راهبردهای یادگیری خود تنظیمی یا خودگردانی. تاکنون رابطه متغیرهای زیادی با پیشرفت تحصیلی مورد مطالعه قرار گرفته است از جمله عوامل شخصیتی (ترخان، ۱۳۸۰)، سبک‌های اسنادی (حیدری و کوشا، ۱۳۸۲)، منبع کنترل و خود تنظیمی (سلیمان نژاد و شهرآرای، ۱۳۸۰)، انگیزه درونی و بیرونی (رضاخانی، ۱۳۸۶)، سبک‌های تفکر (امامی پور، ۱۳۸۲)، هوش عاطفی (احمدی و شیخ‌الاسلامی، ۱۳۹۰؛ دهشیری، ۱۳۸۵). اکثر این متغیرهای مطالعه شده ویژگی‌های شخصی و شخصیتی مرتبط با پیشرفت تحصیلی هستند و به متغیرهای خانوادگی کمتر پرداخته شده است. در حالیکه پیشرفت تحصیلی در هر مرحله عملکرد تجمعی خانواده، جامعه و تجارب تحصیلی است (روکین،

1- Annunziata, Hogue, Faw, & Liddle

2 - Boccanfuso, Moore, Whitney

هانوشک، و کین^۱، ۲۰۰۵). در این تحقیق رابطه دو متغیر مرتبط با خانواده یعنی عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

عملکرد خانواده عبارت است از چگونگی ارتباط، تعامل، و حفظ روابط، چگونگی تصمیم‌گیری‌ها و حل مشکلات اعضای خانواده است (سیلبورن، زابریک، دمایو، شفر، گریفین، میترو^۲، و دیگران، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر، عملکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سیلبورن و همکاران، ۲۰۰۶). مشکلات خانواده می‌تواند به شکست در تحصیل و تعلیم و تربیت، فرو پاشی روابط اجتماعی، بیگانگی اجتماعی، استفاده از الکل و مواد منجر شود (کمیته بررسی تدارک خدمات دولت، ۲۰۰۷ به نقل از والکر و شفر^۳، ۲۰۰۸). عوامل عملکرد خانواده مانند سبک‌های فرزندپروری، همبستگی خانواده و نظارت/مشارکت والدین عناصر حیاتی برای موفقیت تحصیلی بدون توجه به قومیت، جنسیت، و سطح پایه تحصیلی است (موندارا^۴، ۲۰۰۶). عوامل عملکرد خانواده ممکن است با یکدیگر تعامل داشته باشند و حضور چندگانه عملکرد مثبت خانواده ممکن است هنگامی که با یکدیگر رخ می‌دهند ارزش حفاظتی مؤثرتری فراهم کند (گراس^۵، ۲۰۱۱). یافته‌ها پیشنهاد می‌کنند که متغیرهای فرایند خانواده با موفقیت در مدرسه از اوایل کودکتان مرتبط است (هیل و کرافت^۶، ۲۰۰۳). متغیرهای فرایندی خانواده که پیش‌بینی کننده عبارتند از شیوه‌های فرزند پروری (تیلور و لوپز^۷، ۲۰۰۵)، کنترل مادر (دبروین^۸ و دیگران، ۲۰۰۳)، و رابطه والد-نوجوان (سیرین و راجرز^۹، ۲۰۰۴).

مطالعاتی که اثرات رابطه والد-نوجوان بر پیامدهای تحصیلی را در نظر گرفته‌اند کیفیت رابطه از طریق شیوه‌های فرزندپروری را مفهوم‌سازی کرده‌اند (بین، بوش، مک کنری^{۱۰}، و ویلسون، ۲۰۰۳). سبک‌های والدی نوعاً همراه با سه بعد تعریف می‌شود: کنترل رفتاری (بازبینی)، کنترل روانی (مزاحمت، پر توقع) و حمایت والدین (گرمی، پذیرش، پاسخگویی) (بین و همکاران، ۲۰۰۳). تحقیق نشان داده است که تعارض خانواده اثر مخرب بر پیشرفت تحصیلی کودکان و نوجوانان دارد. عوامل دیگری که بر عملکرد تحصیلی مؤثر شناخته شده‌اند شامل توانایی شناختی (هوش)، مهارت‌های آموزشی (تحصیلی)، و مقدار منابع (موقعیت اجتماعی-اقتصادی) است (نبل - شوالم^{۱۱}، ۲۰۰۶).

1- Revken, Hanushek, Kein

2- Silburn, Zubrick, De Maio, Shepherd, Griffin., Mitrou

3- Walker & Shepherd

4- Mondara

5- Gross

6- Hill & Craft

7- Taylor & Lopez

8- De Bruyan

9- Sirin & Rogers

10- Bean, Bush, Mckenry

11- Nebel-Schwalm

آنگر، مکلوید، براون، و تریسل^۱ (۲۰۰۰) رابطه تعارض زناشویی، حمایت خانواده و عملکرد آموزشی نوجوانان را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داده‌اند که حمایت خانواده رابطه بین تعارض زناشویی و پیشرفت تحصیلی را تعدیل می‌کند. بنابراین، کیفیت رابطه والد-فرزند نسبت به تعارض زناشویی پیش‌بینی کننده بهتری برای پیشرفت تحصیلی است. محققان پیشنهاد کرده‌اند مکانیسمی که بوسیله آن اختلاف زناشویی و طلاق پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، تخریب رابطه والد-فرزند است، به این معنی که خانواده‌هایی که تعارض زناشویی بالا، اما روابط والد-فرزند حمایت کننده دارند پیامدهای ضعیف مشابهی را نشان نمی‌دهند (ای-شیکن و الموری - استیتون^۲، ۲۰۰۴). ارتباط بین روابط والد-فرزند و پیشرفت تحصیلی تا حد زیادی محدود به مطالعاتی بوده است که روابط را طریق ساختارهایی مانند سبک‌های فرزند پروری (استبدادی، مقتدرانه، و آسان‌گیر) مفهوم‌سازی کرده‌اند نه ساختارهایی مانند شاخص‌های رابطه والد-کودک (از جمله تعداد دفعاتی که والدین کودکان موضوعات مختلف را مورد بحث قرار می‌دهند و شدت بحث‌ها). مطالعات متعددی عوامل مرتبط با پیشرفت تحصیلی کودکان را مطالعه کرده‌اند. متغیرهایی که با پیشرفت تحصیلی مرتبط شناخته شده‌اند شامل روش‌های انضباطی و سبک فرزند پروری (دورنباخ، ریتر، لیدرمن، رابرتز، فرالیگ^۳، ۱۹۹۸)، رفتارهای انجام تکلیف و ساختار یادگیری (تونی، کلی، و لانکولز^۴، ۲۰۰۳)، مشارکت والد (هاورد دمپسی^۵ و دیگران، ۲۰۰۱)، توانایی شناختی شناختی (نیسر^۶ و دیگران، ۱۹۹۶)، اختلاف زناشویی (آنگر و همکاران، ۲۰۰۰)، آسیب‌شناسی روانی (مارمورستین، لاکونو^۷، ۲۰۰۴)، و موقعیت اجتماعی-اقتصادی (هیل^۸، ۲۰۰۱) هستند.

مرور ادبیات و تحقیقات فوق نشان می‌دهد جو عاطفی خانواده، نحوه روابط و تعامل اعضاء در درون خانواده و به طور کلی عملکرد خانواده در ابعاد مختلف بر عملکرد اعضای آن در حیطه‌های مختلف تأثیر گذار است. همچنین ادیبان و تحقیقات متغیرهای مختلفی را در پیشرفت تحصیلی مؤثر دانسته‌اند. در این تحقیق رابطه عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. بنابراین، هدف اصلی تحقیق تعیین رابطه عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است.

-
- 1- Unger, Mcleod, Braon, Tressell
  - 2- E-sheikn & Elmore-Staton
  - 3- Durenbusch, Ritter, Leiderman, Roberts, Fraleigh
  - 4- Toney, Kelley & Lonclos
  - 5- Hoover Dempsey
  - 6- Neisser
  - 7- Marmorstein & Lacono
  - 8- Hill

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر از نوع همبستگی است. جامعه مورد مطالعه در تحقیق حاضر کلیه دانش‌آموزان مقطع راهنمایی مدارس دولتی ابهر در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ است. نمونه مورد مطالعه ۳۰۹ نفر از دانش‌آموزان مقطع راهنمایی بودند که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. لازم به ذکر است که پرسشنامه بر روی ۳۲۱ نفر اجر شد پرسشنامه ۱۲ نفر ناقص یا دارای اشکال بود که در تحلیل کنار گذاشته شد و پرسشنامه ۳۰۹ نفر تحلیل شد. علت انتخاب حجم نمونه با این تعداد این است که در پژوهش‌هایی از نوع همبستگی، حداقل حجم نمونه ۵۰ نفر برای بیان چگونگی رابطه ضرورت دارد (دلاور، ۱۳۸۱). در اصطلاح رگرسیون یا همبستگی، اگر حجم نمونه خیلی کوچک باشد، نمی‌توان رابطه‌های موجود در جامعه را تشخیص داد و در نتیجه ممکن است به این نتیجه برسیم که متغیرها با هم رابطه ندارند در حالیکه در واقع با هم ارتباط دارند. با وجود این، با نمونه‌های خیلی بزرگ نیز مشکلاتی (اگرچه نه آماری) وجود دارد (مایلز و شولین^۱، ۲۰۰۱، ترجمه کیامنش و کبیری، ۱۳۸۸). لذا، در این تحقیق ۳۲۱ دانش‌آموز به عنوان نمونه مطالعه شدند. روند انتخاب به این صورت بود که ابتدا سه مدرسه دخترانه و سه مدرسه پسرانه در مقطع راهنمایی انتخاب شدند سپس با مراجعه به مدارس از هر مدرسه دو کلاس انتخاب و پرسشنامه‌ها در کلاس‌ها اجرا گردید که نهایتاً تعداد کل نمونه ۳۲۱ دانش‌آموز شد.

ابزارهای اندازه‌گیری: در تحقیق حاضر برای اندازه‌گیری عملکرد خانواده از ابزار سنجش خانواده، برای اندازه‌گیری تعارض والد-نوجوان از مقیاس‌های نگرش نسبت به پدر و مادر، و برای اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی از آخرین معدل تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شده است:

الف: ابزار سنجش خانواده (FAD): این پرسشنامه دارای ۶۰ سؤال است که برای سنجش کارکرد خانواده توسط اپشتاین، بالدوین و بیشاب در سال ۱۹۸۳ بر مبنای الگوی مک مستر تدوین شده است. زاده‌محمد و ملک خسروی (۱۳۸۵) ضریب آلفای کرباخ برای کل پرسشنامه را ۰/۹۴. و برای خرده مقیاس‌های کارکرد کلی (۰/۷۸۲)، حل مسأله (۰/۷۲۲)، ارتباط (۰/۷۰)، نقشها (۰/۷۱)، همراهی عاطفی (۰/۷۳۶)، کنترل رفتار (۰/۶۶) و آمیزش عاطفی (۰/۷۱) گزارش کرده‌اند. در تحقیق حاضر آلفای کرانباخ برای کل پرسشنامه ۰/۹۲۹ و برای خرده مقیاس‌های عملکرد کلی، حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، کنترل رفتار و آمیزش عاطفی به ترتیب ۰/۸۲۵، ۰/۶۷۵، ۰/۶۰۶، ۰/۶۲۵، ۰/۶۳۷، ۰/۶۳۳ و ۰/۷۳۲ بود.

ب: مقیاس‌های نگرش فرزند نسبت به پدر (ن ف پ) و مادر (ن ف م)

این مقیاس‌ها توسط والتر دیبلو. هودسن (ثناپی، ۱۳۸۷) تهیه شده است. هدف این مقیاس‌ها اندازه‌گیری مشکلات فرزندان با والدین خود است. این مقیاس‌ها ابزارهای ۲۵ سؤالی‌اند که برای اندازه‌گیری دامنه، میزان یا شدت مشکلات فرزند با پدر و مادر تدوین شده است. مقیاس‌ها همانند هستند بجز اینکه کلمه "مادر" و "پدر" عوض می‌شوند. آلفای کرونباخ برای مقیاس نگرش فرزند نسبت به پدر ۰/۹۵ و برای مقیاس نگرش فرزند نسبت به مادر ۰/۹۴ است. هر دو مقیاس از روایی عالی برای گروه‌های شناخته شده برخوردارند، زیرا هر دو به طور معنی‌داری کودکان مدعی مشکلات رابطه با والدین را از گروه فاقد آن تفکیک می‌کند.

برای توصیف داده‌ها در تحقیق حاضر از شاخص‌های آمار توصیفی و برای آزمون فرضیه‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در کل آزمودنی‌ها

تعداد	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
۳۰۹	۸۱	۱۷۶	۱۳۱/۴۲	۱۷/۷۶۸
۳۰۹	۵۰	۲۶۹	۹۱/۹۱۹	۳۴/۵۰۱
۳۰۹	۱۲	۲۰	۱۷/۴۵۴	۱/۷۴۵

جدول ۱ بیانگر شاخص‌های توصیفی از جمله میانگین و انحراف استاندارد آزمودنی‌ها در متغیرهای مورد مطالعه است.

فرضیه اول تحقیق: بین عملکرد خانواده و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.

جدول ۲: ضریب همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	عملکرد خانواده	تعارض والد-نوجوان
پیشرفت تحصیلی	-.۰/۲۶۲**	-.۰/۳۵۹**
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

جدول ۲ نشان می‌دهد که همبستگی بین تعارض والد-نوجوان و پیشرفت تحصیلی $-.۰/۲۶۲$ است و این همبستگی در سطح یک صدم معنی‌دار است. بنابراین فرضیه اول تحقیق تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت بین اختلال در عملکرد خانواده و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس و معنی‌دار وجود دارد. با توجه به اینکه نمره بالا در پرسشنامه عملکرد خانواده نشانگر اختلال در عملکرد خانواده است به همین دلیل رابطه دو متغیر منفی بدست آمده است.

فرضیه دوم تحقیق: تعارض والد-نوجوان و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. جدول ۲ نشان می‌دهد که همبستگی بین تعارض والد-نوجوان و پیشرفت تحصیلی $0/359-$ است و این همبستگی در سطح یک صدم معنی‌دار است. بنابراین فرضیه دوم تحقیق تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت بین تعارض والد-نوجوان و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس و معنی‌دار وجود دارد. به منظور پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از روی عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان از تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شده است که نتایج آن ارایه می‌شود:

جدول ۳: ضریب همبستگی چند متغیره و مجذور آن در تحلیل رگرسیون

مدل	R	ضریب تبیین	مجذور R تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۱	الف $0/373$	$0/139$	$0/133$	$1/624$

پیش‌بینی کننده‌ها: عملکرد خانواده، تعارض والد-نوجوان

توجه به جدول ۳ نشان می‌دهد ضریب همبستگی چند متغیره $0/373$ و مجذور آن $0/139$ است. این مقدار از مجذور ضریب همبستگی نشان می‌دهد که حدود ۱۳ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی را در دانش‌آموزان متغیرهای عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان تبیین می‌کنند. برای بررسی معنی‌داری مجذور R محاسبه شده از آزمون F (تحلیل واریانس) استفاده شده که نتایج آن در زیر ارایه می‌شود:

جدول ۴: تحلیل واریانس در رگرسیون چند متغیره

مدل	منابع تغییرات	مجموع مجزورات	درجات آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری
۱	الف رگرسیون	$130/540$	۲	$65/270$	$24/719$	$0/000$
	باقیمانده	$808/001$	306	$2/641$		
	کل	$938/540$	308			

پیش‌بینی کننده‌ها: عملکرد خانواده، تعارض والد-نوجوان

توجه به جدول ۴ نشان می‌دهد که F محاسبه شده معنی‌دار است.

جدول ۵: ضرایب بتای استاندارد شده برای ارزیابی سهم هریک از متغیرها

مدل	B	خطای استاندارد	Beta	T	سطح معنی‌داری
عملکرد خانواده	$-0/011$	$0/006$	$-0/115$	$-1/888$	$0/060$
تعارض والد-نوجوان	$-0/015$	$0/003$	$-0/304$	$-5/004$	$0/000$

در جدول ۵ ضرایب بتای استاندارد شده برای ارزیابی سهم هریک از متغیرها در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی آورده شده است. این ضرایب بتا نشان می‌دهند که یک واحد تغییر در مؤلفه‌های ذکر شده معادل با چه مقدار تغییر در پیشرفت تحصیلی است. مثلاً میزان بتای عملکرد خانواده $-0/115-$ است. نتیجه آزمون t نشان می‌دهد که این مقدار بتا معنی‌دار نیست. میزان بتای تعارض والد-نوجوان $-0/304-$ است. این مقدار از ضریب بتا نشان می‌دهد که یک واحد تغییر در تعارض والد-نوجوان برابر با $-0/304-$ واحد تغییر در نمره پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف تحقیق حاضر تعیین رابطه عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان با پیشرفت تحصیلی بود. آزمون فرضیه اول تحقیق نشان داد که بین اختلال در عملکرد خانواده و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس و معنی‌دار وجود دارد. نتیجه تحقیق حاضر با نتایج تحقیقاتی از جمله آنگر، مکلوید، براون، و تریسل (۲۰۰۰) همخوان است که رابطه معکوسی بین اختلاف زناشویی و پیشرفت تحصیلی فرزندان پیدا کردند. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که پیشرفت تحصیلی در خلاء اتفاق نمی‌افتد و صرفاً به هوش و استعداد دانش‌آموز هم وابسته نیست. بلکه محیط خانواده، نحوه تعاملات اعضای خانواده، حمایت و همراهی خانواده و عوامل دیگر نقش مهمی در آرامش فکری و تمرکز و توجه فرد دارند و اشکال در این عوامل نه تنها یادگیری و پیشرفت فرد را در محیط خانواده به طور منفی تحت تأثیر قرار خواهد داد بلکه عملکرد فرد در آموزشگاه را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین، وقتی خانواده عملکرد خود را در ابعاد مختلف مانند حل مسأله، همراهی عاطفی، کنترل رفتار و غیره به خوبی ایفا نکند عملکرد تحصیلی یا پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزی که در چنین خانواده‌ای قرار دارد نیز به طور منفی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در واقع آنچه در درون خانواده اتفاق می‌افتد و چگونگی عملکرد آن می‌تواند یک عامل کلیدی در ایجاد انعطاف‌پذیری و کاهش خطرات فعلی و آینده مرتبط با رویدادهای ناگوار و شرایط نامناسب باشد. محیط‌های بر انگیزنده و پرورش دهنده کودکان را قادر می‌سازد تا یاد بگیرند و پیشرفت کنند. بر عکس، محیط‌های خانوادگی بدکار می‌تواند برای بسیاری از جنبه‌های رشد کودکان و انتقال مثبت آنان به بزرگسالی بسیار مضر باشد.

آزمون فرضیه دوم تحقیق نشان داد که بین تعارض والد-نوجوان و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس و معنی‌دار وجود دارد. این نتیجه نیز با نتیجه تحقیق بیان و همکاران (۲۰۰۳) همخوان است که رابطه والد-فرزند را با پیامدهای تحصیلی مرتبط دانسته‌اند. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت استقلال‌طلبی و عدم پذیرش بی‌چون و چرای رهنمودهای والدین از ویژگی‌های رشدی دوران نوجوانی است. والدینی که از چنین ویژگی‌های رشدی در نوجوان خود آگاهی ندارند ممکن است بخواهند با امر و نهی کردن و دستورالعمل‌های مستقیم نوجوان را به انجام برخی از امور و عدم انجام امور دیگر ترغیب کنند. از جمله این موارد اصرار و تأکید بر تحصیل و وضعیت درسی نوجوان می‌تواند باشد که این اصرار نه تنها منجر به رشد و پیشرفت تحصیلی نمی‌شود بلکه علاوه بر مختل شدن رابطه منجر به مقاومت نوجوان و عدم توجه به تحصیل می‌شود که می‌تواند پیشرفت تحصیلی را به طور منفی تحت تأثیر قرار دهد.

نتیجه تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که عملکرد خانواده و تعارض والد-نوجوان توان پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی را دارند. هاوردمپسی و دیگران (۲۰۰۱) مشارکت والدین را به عنوان پیش‌بینی کننده پیشرفت تحصیلی شناسایی کرد که با نتیجه تحقیق حاضر همخوان است.

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش است. تمام کوشش‌ها و کوشش‌های این نظام برای پوشاندن جامه عمل به این امر است. به عبارتی، جامعه و به طور ویژه آموزش و پرورش، نسبت به سرنوشت فرد، رشد و تکامل موفقیت آمیز وی و جایگاه او در جامعه، علاقمند و نگران است و انتظار دارد فرد در جوانب گوناگون اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی و نیز در ابعاد شخصیتی، عاطفی و رفتاری، آنچنان که باید، پیشرفت و تعالی یابد (فراهانی، ۱۹۹۴، به نقل از پاییزی و همکاران، ۱۳۸۶). انگیزه دانش‌آموزان برای پیشرفت تحصیلی یکی از دغدغه‌های معلمان، پژوهشگران، متخصصان تعلیم و تربیت و خانواده‌ها است. بنابراین، یکی از چالش‌های مهم مدارس در قرن بیست و یکم آن است که دانش‌آموزان را در جهت پیشرفت تحصیلی بیشتر و کسب مهارت‌های روزآمد بر انگیزد و توانایی حل مسأله را برای همراه شدن با تحولات سریع عصر حاضر در آنها پرورش دهد (شریفی، ۱۳۸۵).

سال‌های اولیه نوجوانی (دوران راهنمایی) با تغییرات برجسته جسمانی، شناختی، اجتماعی و هیجانی که با آغاز بلوغ شروع می‌شود، مشخص می‌شود. این تغییرات با انتقال در روابط خانواده و ظهور و افزایش تعارض بین نوجوان و والدین‌شان همراه است. تحقیق نشان می‌دهد که تعارض والد-نوجوان در مدت سال‌های راهنمایی افزایش می‌یابد و وقایع روزمره زندگی خانوادگی را در برمی‌گیرد. در مدت این دوره، تعارض در تعامل‌های بین نوجوانان و والدین آنها بسیار آشکار است. شیوع تعارض والد-نوجوان در مدت سال‌های اولیه نوجوانی اشارات مستقیم برای برنامه‌های مدرسه راهنمایی دارد. با گنجاندن رویکرد عملی حل مسأله، معلمان می‌توانند نوجوانان را برای حل تعارض با والدین به شیوه‌های اثربخش‌تر، و از طریق بهبود روابط خانواده نیرومند کنند (آلیسون^۱، ۲۰۰۰). ارتباط و تعارض بین نوجوان و والدین‌شان اغلب مستلزم مذاکره مجدد درباره قواعد، نقش‌ها، و روابط راجع به موضوعات روزمره مانند فعالیت‌ها، دوستان، مسئولیت‌ها، و مدرسه است (شیارمن و دوملاو، ۲۰۰۸). عملکرد کلیدی والدین پرورش شخص نوجوان تا حد ممکن به شیوه سالم است. نقش والدین فراهم کردن محیط سالم، ایمن، دوست داشتنی و حمایت کننده است، محیطی که اجازه دهد فرزندان دوران جوانی شاد و سالمی داشته باشند. این نوع تجربه به جوانان فرصت می‌دهد دانش، ارزش‌ها، نگرش‌ها، و رفتارهای ضروری برای بزرگسال مولد شدن برای خود، خانواده، جامعه و اجتماع گسترش دهند.

در خانواده‌هایی که تحقیر، تهدید و سرزنش وجود دارد، ارتباط مناسب و توأم با اعتماد در بین اعضا وجود ندارد، مرزهای بین اعضای خانواده روشن و واضح نیست، نقش‌ها و وظایف اعضا متناسب با سطح رشدی آنها نیست، حل مسأله و مشکل به طور مناسب اتفاق نمی‌افتد، همراهی عاطفی وجود ندارد، و تعارض‌ها به طور مناسب حل و فصل نمی‌شود عملکرد خانواده دچار مشکل است. عملکرد نامناسب

خانواده و تعارض والد-نوجوان می‌تواند پیامدهای ناگواری برای نظام خانواده و اعضای آن داشته باشد که از جمله آن با توجه به نتیجه تحقیق حاضر تأثیر منفی آن بر پیشرفت تحصیلی فرزندان است. بنابراین، به دست اندرکاران امر آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود از طریق تشکیل جلسات آموزشی و مشاوره‌ای برای خانواده‌ها عملکرد آنها را ارتقاء دهند. این جلسات می‌تواند در خصوص نحوه برقراری ارتباط در خانواده، شیوه حل مسأله، شیوه برخورد با تعارض، نحوه بیان و ابراز احساسات و پاسخگویی عاطفی، همچنین ویژگی‌های دوران نوجوانی و تحولات این دوران و تأثیر این تغییرات بر روابط والد-نوجوان انجام گیرد. به والدین نیز پیشنهاد می‌شود در جهت بهبود عملکرد خانواده خود و حل تعارض از طریق پرداختن به روابط در خانواده و شرکت در جلسات راهنمایی و مشاوره و استفاده از منابع موجود در خصوص خانواده‌های موفق اقدام نمایند.

این تحقیق از نوع همبستگی است و در ادعای روابط علت و معلولی بین متغیرها دارای محدودیت است. این تحقیق با استفاده از پرسشنامه و به صورت خود گزارشی انجام شده است و محدودیت تمامی تحقیقات پرسشنامه‌ای از جمله درجه اعتماد به پاسخ‌های آزمودنی‌ها را دارد.

منابع

- احمدی، ساره، شیخ‌الاسلامی، رضیه. (۱۳۹۰). بررسی رابطه هوش عاطفی و پیشرفت تحصیلی با واسطه‌گری رضایت از تحصیل، *مطالعات روانشناسی تربیتی*، ش ۸، ۱-۲۰.
- امامی‌پور، سوزان؛ سیف، علی‌اکبر. (۱۳۸۲). بررسی سبک‌های تفکر در دانش‌آموزان و رابطه آن با خلاقیت و پیشرفت تحصیلی، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ش ۲۰، ۳۵-۵۶.
- پاییزی، مریم؛ شهرآرای، مهرناز؛ فرزاد، ولی‌الله؛ صفایی، پروش (۱۳۸۶). بررسی اثربخشی آموزش ابراز وجود بر شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دوم رشته علوم تجربی دبیرستان‌های تهران، *فصلنامه مطالعات روانشناسی*، ش ۴، ۲۵-۴۳.
- ترخان، مرتضی. (۱۳۸۰). بررسی ارتباط بین عوامل شخصیتی و پیشرفت تحصیلی ریاضیات در دانش‌آموزان سال اول دبیرستان، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ش ۶۶، ۹۴-۷۳.
- ثنایی، باقر. (۱۳۸۷). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*، تهران: انتشارات بعثت
- حیدری، عباس؛ کوشا، محسن. (۱۳۸۲). بررسی ارتباط بین سبک‌های اسنادی دانشجویان رشته پرستاری با پیشرفت تحصیلی، *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ش ۳، ۳۷-۳۸.
- دلاور، علی. (۱۳۸۱). *روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: نشر ویرایش
- دهشیری، غلامرضا. (۱۳۸۵). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، *تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره*، ش ۵، ۹۵-۱۰۶.
- رضاخانی، سیمین دخت. (۱۳۸۶). بررسی انگیزه درونی و بیرونی پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های مختلف، *اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ش ۲، ۸۵-۱۰۶.
- زاده‌محمد، علی؛ ملک‌خسروی، غفار. (۱۳۸۵). بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش کارکرد خانواده، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۵، ۶۹-۸۹.

- سلیمان نژاد، اکبر؛ شهرآرای، مهرناز. (۱۳۸۰). منبع کنترل و خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی، *فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی*، ش ۳۱، ۱۷۵-۱۹۸.
- شریفی، حسن پاشا (۱۳۸۵). سنجش انگیزش درونی و بیرونی پیشرفت و نگرش دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی نسبت به مسایل آموزشی و سهم این متغیرها در تبیین پیشرفت تحصیلی آنان، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ش ۱۸، ۱۷۱-۲۰۲.
- غلامی، یونس؛ خدا پناهی، محمدکریم؛ رحیمی نژاد، عباس؛ حیدری، محمود (۱۳۸۵). رابطه انگیزش پیشرفت و خود پنداشت با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه هشتم در درس علوم بر اساس تحلیل نتایج "نیمز-آر"، *فصلنامه روانشناسان ایرانی*، ش ۷، ۲۰۷-۲۱۸.
- مایلز، ج و شولین، مارک. (۲۰۰۱). *رگرسین و همبستگی کاربردی* (ترجمه علیرضا کیامنش و مسعود کبیری، ۱۳۸۸)، تهران: جهاد دانشگاهی علامه طباطبایی.
- Allison, B. N. (2000). Parent- adolescent conflict in early adolescence: research and implications for middle school programs, *Journal of Family and Consumer Sciences Education*, 18(2), 1-6.
- Annunziata, D. Hogue, A. Faw, L. Howard, A. & Liddle, H. A. (2006). *Family functioning and school success in At-Risk, Inner-City adolescents*, J Youth Adolescents, 35, 100-108.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C., & Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18, 523-541.
- Boccanfuso, C; Moore, K. A., Whitney.C. (2010). *Ten ways to promote educational achievement and attainment beyond the classroom*, www.mentoring.org/downloads/mentoring_1263.pdf
- De Bruyn EH, Deković M, Meijnen GW. (2003). Parenting, goal orientations, classroom behavior, and school success in early adolescence. *Appl. Dev. Psychol*, 24: 393-412
- Dornbusch, S. M., Ritter, P. & Leiderman, P. H. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 51, 1244-1257.
- El-Sheikh, M., & Elmore-Staton, L. (2004). The link between marital conflict and child adjustment: Parent-child conflict and perceived attachments as mediators, potentiates, and mitigators of risk. *Development & Psychopathology*, 16, 631- 648.
- Gross, I. M. (2011). Predictors of academic achievement and failure among low-income urban African-American adolescents: An ecological perspective, *Loyola University Chicago*, http://ecomons.luc.edu/luc_theses/498
- Hill N. E., Craft S. A. (2003). Parent-school involvement and school performance: Mediated pathways among socioeconomically comparable African American and Euro-American families. *J. Educ. Psychol*, 95, 74-83.
- Hill, N.E. (2001). Parenting and academic socialization as they related to school readiness: The roles of ethnicity and family income. *Journal of Educational psychology*, 93, 686-697.
- Hoover-Dempsey, K. V., Battiato, A. C., Walker, J. M. T., Reed, R. P., DeJong, J. M., & Jones, K. P. (2001). Parental involvement in homework. *Educational psychologist*, 36, 195-209.
- Monadara, J. (2006). The impact of African- American males academic achievement's review and clarification of the empirical literature, *Teacher collage record*, 108, 206-223.

- Marmorstein, N. R., & Iacono, W. G. (2004). Major depression and conduct disorder in youth: Associations with parental psychopathology and parent-child conflict. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 377-386.
- Nebel-Schwalm, M. S. (2006). *The relationship between parent-adolescent and academic achievement, MA Thesis Submitted to the Graduate Faculty of the Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College*
- Neisser, V; Bood, G; Bovchard, T. J; Boykin, A. W; Brody, N; Ceci.J. (1996). Intelligence: knowns and unknowns, *American psychologist*, 51, 77-101.
- Revken, S; Hanushek, E; & Kain, J. (2005). Teachers, schools, and academic achievement, *Econometrica*, vol.73, No.2. 417-458
- Shearman, S. M. and Dumlao, R. (2008). A cross-cultural comparison of family communication patterns and conflict between young adults and parents, *Journal of Family Communication*, 8 (3): 186-211.
- Silburn S., Zubrick S., De Maio J., Shepherd C., Griffin J., Mitrou F. et al. (2006). The Western Australian Aboriginal Child Health Survey: Strengthening the capacity of Aboriginal children, families and communities. *Perth: Curtin University of Technology and Telethon Institute for Child Health Research*
- Sirin SR, Rogers-Sirin L. (2004). Exploring school engagement of middle-class African *American adolescents*. *Youth and Soc*, 35:323-340.
- Taylor RD, Lopez EI. (2005). Family management practice, school achievement, and problem behavior in African-American adolescents: Mediating processes. *Appl. Dev. Psychol*, 26:39-49.
- Toney, L. P., Kelley, M. L., & Lanclos, N. F. (2003). Self- and parental monitoring of homework in adolescents: Comparative effects on parents' perceptions of homework behavior problems. *Child & Family Behavior Therapy*, 25, 35-51.
- Unger, D. G., McLeod, L. E., Brown, M. B., & Tressell, P. A. (2000). The role of family support in interparental conflict and adolescent academic achievement. *Journal of Child and Family Studies*, 9, 191-202.
- Walker, Roz; shepherd, Carrington. (2006).strengthening aboriginal family functioning: what works and why? *Telethon institute for child health research*